

AJER
AKADEMIC JOURNAL OF
EDUCATIONAL RESEARCH

ISSUE 3

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

March 2025

WWW.AJERUZ.COM

International Scientific Journal
AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
March 2025

Tashkent 2025

“Academic Journal of Educational Research (AJER)” international scientific journal, issue 1, page 1-52. March, 2025

"Academic Journal of Educational Research (AJER)" magazine publishes in the form of scientific articles the results of scientific research conducted by professors and teachers of higher education institutions and independent researchers in our Republic and International. Also, scientific articles of the employees who are working in the international and other scientific institutes, production organizations and enterprises of our Republic and conducting scientific research will be included in the magazine.

All articles were posted to the journal's electronic scientific base at www.ajeruz.com

Ozodqulov Olimjon Bahodir o'g'li
CHDPU Psixologiya kafedrasida o'qituvchisi
olimjonozodqulov30@gmail.com

Yo'ldashova Marjona Bahodir qizi
CHDPU Amaliy psixologiya 2-kurs talabasi
marjonayoldashova786@gmail.com

Аннотация: Дошкольный возраст (3-7 лет) – один из наиболее активных периодов психического, эмоционального, социального и познавательного развития ребенка. В данной статье широко освещены психологические особенности дошкольников, этапы их развития, становления личности, значение игровой деятельности, психологические закономерности в образовательном процессе. Также в статье анализируется влияние семьи, среды и образовательных учреждений на развитие ребенка. Глубокое изучение психологии дошкольного возраста поможет детям стать в будущем успешными личностями. В статье раскрываются умственный потенциал детей, психическое и речевое развитие детей, развитие познавательных процессов у детей и формирование детского «Я», значение игры в жизни детей.

Ключевые слова: дошкольный возраст, психическое развитие, познавательное развитие, эмоциональное развитие, социальное развитие, игровая деятельность, формирование личности, влияние семьи, воспитание.

Abstract: Preschool age (3-7 years old) is one of the most active periods of mental, emotional, social and cognitive development of a child. In this article, the psychological characteristics of preschool children, their stages of development, personality formation, the importance of play activities, and psychological laws in educational processes are widely covered. The article also analyzes the influence of family, environment and educational institutions on the child's development. A deep study of the psychology of preschool age will help children to become successful individuals in the future. In the article, the mental potential of children, mental and speech development of children, the development of cognitive processes in children and the formation of child "I", the importance of play in children's life are put forward.

Key words: preschool age, mental development, cognitive development, emotional development, social development, game activity, personality formation, family influence, education.

KIRISH:

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'lim tarbiya masalalariga alohida e'tibor qaratib, bu sohani mamlakatimiz kelajagi uchun muhim deb biladi. Ular ta'kidlaganidek "Mamlakatimiz qudratli millatni buyuk qiladigan kuch bu- ilm-fan, ta'lim va tarbiyadir. Ertangi kunimiz Vatanimizning yorug' istiqboli birinchi navbatda, ta'lim tizimi v farzandlarimizga berayotgan tarbiyamiz bilan chambarchas bog'liq". Shuningdek

davlatimiz rahbari maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishga katta ahamiyat berib, 2017-yil 19-oktabr kuni ushbu masalalarga bag'ishlangan yig'ilish o'tkazgan edi. Bu yig'ilishda maktabgacha ta'lim muassasalarini rivojlantirish va bolalarning erta yoshdan intellectual va ma'naviy tarbiyasini yaxshilash masalalari muhokama qilinga. Umuman olganda, Shavkat Mirziyoyev ta'lim tarbiyani jamiyatimizning taraqqiyoti va yosh avlodning kamoloti uchun asosiy omil sifatida ko'radi.

Hammamizga ma'limki, kelagimiz poydevori bo'lgan yoshlarning ta'lim-tarbiyasi avvalo, oilada shakllanadi. Shaxsga xos bo'lgan barcha xususiyat, xususan xarakter xislatlari va millatimizga xos bo'lgan xususiyatlarimizdan kattalarni e'zozlash kichiklarni izzat qilish. Vatanni sevish va burch kabi hislatlarning barchasi oilada shakllanadi.

Maktabgacha yosh davri (3-7 yosh) bolaning psixik, hissiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishining eng faol davrlaridan biri hisoblanadi. Bu davrda bola atrof-muhitni faol o'rganadi, shaxsiy xususiyatlarini shakllantiradi va ijtimoiy munosabatlarni o'rganadi. Maktabgacha yosh davri psixologiyasi bolalarning rivojlanish qonuniyatlarini, ularning psixik jarayonlarini va shaxsning shakllanishini o'rganishga qaratilgan. Ushbu maqolada maktabgacha yosh davridagi bolalarning psixologik xususiyatlari, ularning rivojlanish bosqichlari, shaxsning shakllanishi, o'yin faoliyatining ahamiyati va ta'lim-tarbiya jarayonlaridagi psixologik qonuniyatlar keng yoritilgan.

Rus pedagoglaridan P.F.Lesgaftning fikricha, insonning maktabgacha yoshidagi davri shunday bir davrki, ana shu davr mobaynida kelgusida qanday xarakter xislatlari paydo bo'lishi belgilanadi va axloqiy sifatlarining asoslari yuzaga keladi. Insonning kamol topa borishida maktabgacha yoshdagi davrning ahamiyatiga doir P.F.Lesgaftning bu fikri rus pedagogi A.S.Makarenkoning quyidagi fikriga to'la mos keladi. A.S.Makarenko bolalarni juda kichik davridan boshlab tarbiyalash zarurligi haqida gapirib, tarbiyaning eng muhim asoslari bolaning besh yoshgacha bo'lgan davri mobaynida yuzaga keltiriladi. Mana shu davrda qilingan butun tarbiya, tarbiya jarayonining 90% ini tashkil etadi, degan edi. Haqiqatan ham bolaning maktabgacha yoshidagi davri shu qadar mazmundor va faol davrdirki, bu davr bolaning kelgusi o'sishida albatta o'z aksini qoldiradi. Shuning uchun maktabgacha yoshidagi davr ta'sir o'tkazish kuchi jihatidan g'oyat mas'uliyatlidir.

Bola ilk yoshdan maktabgacha davrga o'tgach, uning butun yashash sharoitida jiddiy o'zgarishlar yuz beradi. Birinchidan, bola bog'cha yoshiga o'tgach, uning faoliyat doirasi ancha kengayib, mustaqilligi yanada ortadi. Uning o'yinlari, xatti-harakatlari ham boshqacha mazmunga ega bo'la boshlaydi. Ikkinchidan, bolaning butun faoliyatida nutqning roli orta boradi. Uchinchidan, bola maktabgacha yoshga o'tgach, muayyan dastur asosida maxsus pedagog tomonidan tarbiyalana boshlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolaning yashash sharoitida yu-292 zaga kelgan bu o'zgarishlar uning jismoniy va psixik jihatdan o'sib kamol topishiga ta'sir etmay qolmaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Maktabgacha yosh davrida bolalarning psixik rivojlanishi quyidagi asosiy xususiyatlar bilan tavsiflanadi:

Kognitiv rivojlanish: J. Piaje nazariyasiga ko'ra, maktabgacha yosh davri preoperatsion bosqichga to'g'ri keladi. Bu davrda bola mantiqiy fikrlashni boshlaydi, lekin hali mavhum tushunchalarni to'liq qabul qila olmaydi. Bola atrof-muhitni ramziy tarzda ifodalashni o'rganadi, masalan, o'yinchoqlar orqali haqiqiy dunyoni aks ettirish.

Hissiy rivojlanish: Bu davrda bolaning hissiy dunyosi kengayadi. Bola o'z hissiyotlarini boshqarishni o'rganadi, lekin hali hissiy beqarorlik kuzatilishi mumkin. Masalan, bola bir lahza quvonch, keyin esa g'azab yoki qayg'u his qilishi mumkin.

Ijtimoiy rivojlanish: Maktabgacha yosh davrida bola boshqa bolalar bilan o'ynash va ijtimoiy munosabatlarni o'rganish orqali ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu davrda do'stlik va hamkorlik kabi ijtimoiy ko'nikmalar shakllanadi.

O'yin faoliyatining ahamiyati: O'yin maktabgacha yosh davrida bolaning asosiy faoliyat turi hisoblanadi. O'yin orqali bola atrof-muhitni o'rganadi, ijtimoiy rollarni o'rganadi va kreativ qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Maktabgacha yosh davrida shaxsning shakllanishi quyidagi jihatlarda namoyon bo'ladi:

O'zini anglash: Bu davrda bola o'zining shaxsiy xususiyatlarini, qobiliyatlari va kamchiliklarini anglashni boshlaydi. Bola o'ziga ishonch va o'zini qadrlash hissini shakllantiradi.

Ijtimoiy rollarni o'rganish: Maktabgacha yosh davrida bola ijtimoiy rollarni (masalan, o'qituvchi, shifokor, ota-ona) o'rganish orqali ijtimoiy munosabatlarni tushunishni boshlaydi.

Qadriyatlarining shakllanishi: Bu davrda bola oila va atrof-muhitdan qadriyatlarni o'zlashtiradi. Masalan, adolat, mehribonlik, halollik kabi qadriyatlar shakllanadi.

Maktabgacha yosh davrida ta'lim-tarbiya jarayonlari bolaning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu davrda quyidagi omillar muhim ahamiyatga ega:

Oila ta'siri: Oila bolaning birinchi va eng muhim tarbiyachisi hisoblanadi. Ota-onalarning ijobiy munosabati bolaning hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga yordam beradi.

Maktabgacha ta'lim muassasalari: Bog'cha va boshqa maktabgacha ta'lim muassasalari bolalarning ijtimoiy, hissiy va kognitiv rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Bu muassasalarda bolalar o'yin orqali bilim va ko'nikmalar o'rganadi.

Atrof-muhitning ta'siri: Bolaning atrof-muhit bilan aloqasi uning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, tabiat bilan aloqa bolaning sensor va kognitiv qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Maktabgacha yosh psixologiyasi 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarning psixologik rivojlanish xususiyatlarini o'rganuvchi fan sohasi. Ushbu davr bolalarning shaxs sifatida shakllanish, nyutq tafakkur hissiy va ijtimoiy ko'nikmalarning rivojlanishi

bilan ajralib turadi. Maktabcha yosh psixologiyasi bolalarning qiziqishlari, mativatsiyasi va xulq atvorini aniqlash hamda rivojlantirish metodlarini ishlab chiqadi.

Bog'cha yoshidagi bolalarga beriladigan tarbiya ularning murakkab harakatlarini o'zlashtirish, elementlar gigiyena, madaniy va mehnat malakalarini shakllantirish, nutqini rivojlantirish hamda ijtimoiy axloq va estetik didining dastlabki kurtaklarini hosil qilishda yuzaga keladi.

Bog'cha yoshidagi bolalarning ko'zga tashlanib turuvchi xususiyatlaridan biri, ularning harakatchanligi va taqlidchanligidir. Bola tabiatining asosiy qonuni shunday ifodalash mumkin: bola uzluksiz faoliyat ko'rsatishni talab qiladi, lekin u faoliyati natijasidan emas, balki faoliyatning bir xilligi va surunkaligidan toliqadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda "men" ning shakllanishi.

3-4 yosh bolalarda: bola o'zini alohida shaxs sifatida anglay boshlaydi. "Bu mening o'yinchog'im", "Men o'zim qilaman" kabi iboralar orqali o'zining shaxsiy chegaralarini belgilaydi. Bu yoshda bola mustaqil bo'lishga intiladi.

4-5 bolalarda: bola o'zini tengdoshlari bilan solishtiradi va o'ziga baho bera boshlaydi. "Men yaxshi rasm chizaman" yoki "Men tez yuguraman" kabi fikrlar orqali o'z qobiliyatlarini tushunadi. Bu bosqichda kattalarning bahosi va munosabati bolaning o'ziga bo'lgan ishonchining shakllanishida katta rol o'ynaydi.

5-7 yosh bolalarda: bola o'z qobiliyatlarini va shaxsiyati haqida tushunchasiga ega bo'ladi o'ziga xos "Men" tushunchasini shakllantiradi va mustaqil fikrlashga intiladi. Bu bosqichda bola o'z qobiliyatlari, istaklari va orzularini ifoda etishni o'rganadi.

NATIJARLAR

Bolaning kamol topishida qiziqishning ahamiyati shundaki, bola qiziqqan narsasini mumkin qadar chuqurroq bo'lishga intiladi va uzoq vaqt davomida qiziqqan narsasi bilan shug'ullanishdan zerikmaydi. Bu esa o'z navbatida diqqati hamda irodasi kabi muhim xislatlarni o'stirishga mustahkamlashiga yordam beradi. 3-7 yoshli bolalarning psixik rivojlanishida badiiy-ijodiy faoliyat turi bo'lgan musiqaning ahamiyati kattadir. Musiqa orqali bolalar ashula aytishga musiqa ohangiga mos ritmik harakatlar qilishga o'rganadilar.

Barchamizga ma'limki, bolaning yoshi ulg'ayib mustaqil harakat qilish imkoniyati oshgan sari, uning atrofidagi narsa va hodisalar bo'yicha dunyoqarashi kengayib borad. Maktabgacha yoshdagi bolalarning yetakchi faoliyati o'yindir. Bu yoshdagi bolalarning o'yinlarini uchga bo'lish mumkin.

Predmetli o'yinlar (15-20 minut o'ynaladi)

Sujetli-rolli o'yinlar (30-60 minut o'ynaladi.)

Qoidali o'yinlar (1 soatdan 2 kungacha o'ynaladi)

O'yin bolalar hayotida shunday ko'p uchraydiki, unda kattalarga mansub bo'lgan mehnat ham turli narsalar haqida tafakkur qilish, xomxayol surish, dam olish va xushchaqchaqlik jarayonlarining barchasi o'yin faoliyatida aniq bo'ladi.

Kichik maktabgacha yoshdagi bolalar hali, qoidaga muvofiq yolg'iz oynaydilar. O'zlarining predmetli va konstruktorli o'yinlarida idrok, xotira, tasavvur, tafakkur va harakat qobiliyatlarini takomillashtirib boradilar. Ushbu yoshdagi bolalar sujetli- rolli o'yinlardida odatda kundalik hayotlarida kuzatadgan kattalarning harakatlarini qayta namoyon etadilar. Shu bilan bir qatorda o'yinli individual faoliyatning ramziy shakllaridan yan bir rasm chizishdir. Unga sekin-asta ko'proq tasavvur, xayol va tafakkur qo'shib boradi. Bola ko'rganlarini tasvirlashdan vaqti bilan bilganlarini bilganlarini xotirasidagi va o'zi o'ylab topganlarini chiza boshlaydi.

Katta maktabgacha yosh davrida konstruktorlik o'yini mehnat faoliyatiga aylana boshlaydi, o'yin jarayonida bola turmushda zarur bo'lgan nimanidir yasaydi, yaratadi va quradi. Bolalar bunday o'yinlarda odatiy mehnat ko'nikma va malakalarini egallaydilar, ularda amaliy tafakkur faol rivojlanadi. Bola o'yinda ko'plab uy-ro'zg'or asboblari va predmetlaridan foydalanishni o'rganadi. Unda o'z harakatlari rejalashtirish qobiliyatini paydo bo'ladi va rivojlanadi.

MUHOKAMA

Maktabgacha yosh davri badiiy-ijodiy faoliyatida musiqa muhim ahamiyatga ega. Bolalarga musiqiy asarlarni tinglash, musiqiy qatorlarni va tovushlarni turli asboblarda takrorlash quvonch bag'ishlaydi. Bu yosh davrda birinchi marotaba musiqa bilan jiddiy shug'ullanishga qiziqish paydo bo'ladi, u keyinchalik haqiqiy qiziqishga aylanishi va qobiliyatning rivojlanishiga yordam beradi. Bolalar qo'shiq aytishga, musiqa ostida turli ritmik, raqs harakatlarini bajarishga o'rganadilar. Qo'shiq aytish musiqani anglash va vokal qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Maktabgacha yosh davri psixologiyasi bolalarning kelajakdagi muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllanishiga yordam beradi. Bu davrda shakllanadigan kognitiv, hissiy va ijtimoiy qobiliyatlar bolaning keyingi hayotida muhim rol o'ynaydi. Maktabgacha yosh davri psixologiyasini chuqur o'rganish bolalarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va ularga to'g'ri yondashish imkoniyatini beradi.

Maktabgacha yosh davrida bolaning shaxs sifatida shakllanishi, mustaqil fikrlashi, irodasi va hissiyotlarini nazorat qilish qobiliyati rivojlanadi. Bu bosqichda berilgan tarbiya va ta'lim bolaning keying hayotidagi muvaffaqiyati uchun mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli, maktabgacha yosh davri psixologiyasini o'rganish, bolalarning ruhiy rivojlanishini tushunish va ularni to'g'ri yo'naltirishda juda muhimdir.

XULOSA

Maktabgacha yosh davri (3-7 yosh) bolaning psixik, hissiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishining eng faol davrlaridan biri hisoblanadi. Bu davrda bola atrof-muhitni faol o'rganadi, shaxsiy xususiyatlarini shakllantiradi va ijtimoiy munosabatlarni o'rganadi. Maktabgacha yosh davri psixologiyasi bolalarning rivojlanish qonuniyatlarini, ularning psixik jarayonlarini va shaxsning shakllanishini o'rganishga qaratilgan. Oila, maktabgacha ta'lim muassasalari va atrof-muhit bolaning rivojlanishiga katta ta'sir

ko'rsatadi. Maktabgacha yosh davri psixologiyasini chuqur o'rganish bolalarning kelajakdagi muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllanishiga yordam beradi.

Maktabgacha yosh davri bolalarning psixik rivojlanishida muhim bosqich bo'lib, aynan shu davrda ularning shaxsiyati, qobiliyatlari va ruhiy jarayonlari shakllanadi. Bola bu yoshda dunyoni faol o'rganadi, mustaqillikka intiladi va qiziqishi ortadi. Uning nutqi rivojlanib, ijtimoiy muhitga moslashish, muloqat qilish va hissiyotlarni mustahkamlanadi. Bu davrda bolaning o'yin faoliyati asosiy o'rinni egallab, uning tasavvuri va tafakkurining rivojlanishiga kuchli ta'sir qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ruhiy rivojlanishida oila, atrof-muhit va ta'lim muhim ahamiyat kasb etadi. Ota onalar va tarbiyachilar tomonidan berilgan mehr e'tibor va to'g'ri tarbiya bolaning sog'lom ruhiyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, bola o'z o'rtog'lari bilan muloqot qilish orqali ijtimoiy qoidalarni o'rganadi va jamoada o'zini qanday tutishni bilib oladi. Shunday qilib, maktabgacha yosh davri psixologiyasini o'rganish va to'g'ri yo'naltirish bolalarning kelajakdagi intellectual va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlaydi. Shu boisdan, aynan shu yoshda berilgan ta'lim-tarbiya va psixologik qo'llab-quvvatlash bolaning hayotida mustahkam poydevor yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. «Ta'lim to'grisida»gi qonun, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi». Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: Sharq HMK – 1997.
2. I.A. Karimov. Barkamol avlod orzusi. – T.: «O'zbekiston» – 2000.
3. Z.T.Nishonova, F.N.Vahobova, S.T.Madaliyeva Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik Psixologiya (2017)
4. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
5. Erikson, E. H. (1950). Childhood and Society. New York: Norton.
6. Elkonin, D. B. (1978). Psychology of Play. Moscow: Pedagogika.
7. Musurmonova O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. –T.: O'qituvchi, 66-bet
8. K.Hoshimov, S.Ochilov O'zbek pedagogikasi antologiyasi // Tuzuvchi-mualliflar:. – Toshkent: O'qituvchi, 1995. – 137-bet
9. Ozodqulov Olimjon Bahodir o'g'li. (2024). Rahbar va xodim munosabatlarining boshqaruv jarayonidagi psixologik xususiyatlari. Образование наука и инновационные идеи в мире, 41(1), 110–113. Retrieved from <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/12079>
10. Sirojiddin Amangeldiyev Nurg'aliy o'g'li. Psixologik maslahat gipotezalarini shakllantirish. Central asian academic journal ISSN: 2181-2489 OF scientific research volume 1 I ISSUE 1 I 2021. <https://search.app/R78CQ7R1YR9Sg7PR6>

AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
3-son

Nashr qilingan sana: 29.03.2025.
Shrift: "Times New Roman".

“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog'iston ko'chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172